

Zgodovina 20. stoletja

Kazalo

POLITIČNE ZNAČILNOSTI 20. STOLETJA (obvezna tema)	2
Svet na začetku 20. stoletja	Napaka! Zaznamek ni definiran.
Prva svetovna vojna	3
Mirovne konference	4
Krizna parlamentarne demokracije in vzpon totalitarnih režimov	5
Socializem v Sovjetski Zvezi (SZ)	6
Fašizem	7
Nacizem	8
DRUGA SVETOVNA VOJNA	9
Preobrat in konec vojne	10
Blokovsko razdeljen svet	12
Dekolonizacija in neuvrščенost	14
Povezovanje Evrope in sveta	15
GOSPODARSKE SPREMEMBE V 20. IN 21. STOLETJU (Izbirna tema)	16
Industrializacija kot gibalno razvitega sveta	16
Prva svetovna vojna poruši gospodarska razmerja	17
Kapitalistična in socialistična gospodarska politika	18
Gospodarsko povezovanje zahodnega sveta po drugi svetovni vojni	20
Socialistični gospodarski model in njegov zlom	21
Globalizacija in gospodarsko povezovanje na prehodu iz 20. v 21. stoletje	22
SLOVENC V 20. in 21. STOLETJU	23
Opredelitev za Jugoslavijo	23
Kraljevina Jugoslavija	24
Oblikovanje slovenskih meja	25
Slovenci med avtonomističnimi in centralističnimi težnjami	26
Gospodarski in socialni in kulturni položaj	27
SLOVENC MED DRUGO SVETOVNO VOJNO	28
Okupacija	28
Začetek oboroženega odpora	29
Potek vojskovanja	30
Državlјanska vojna	31
Oblikovanje državnosti	32
Osvoboditev	33
SLOVENC PO DRUGI SVETOVNI VOJNI	34
Politični položaj Slovencev po vojni	34
Gospodarski položaj	35
Nova oblast v povojni Sloveniji	36
Burna 60. leta	37
Krizna 80. leta	38
Osamosvojitve Slovenije	39
Mednarodno povezovanje Slovenije	40
VOJNE V 20. IN 21. STOLETJU	41
Državlјanske vojne	41
Španska državljanska vojna	42
Vojne kot posledica blokovske delitve	43
Vojne na Bližnjem vzhodu	44
Vojne v Aziji	45
Kubanska državljanska vojna	46
Ekonomske vojne	47
Kibernetske vojne	48
Osvobodilna gibanja	49
Terorizem	50
Oborožitev v 20. in 21. stoletju	51

POLITIČNE ZNAČILNOSTI 20. STOLETJA (obvezna tema)

Svet na začetku 20. stoletja

1. Začetek 20. stoletja je zaznamoval razvoj znanosti, tehnike, umetnosti, gospodarski in duhovni napredek. Mnogi izumi in odkritja so korenito spremenila svet. Toda temu novemu svetu so še vedno vladale stare evropske monarhije, ki so vztrajale na stari osvajalni politiki iz prejšnjih časov.
2. V tem času sta Nemčija v Evropi in Japonska v Aziji zelo hitro gospodarsko napredovali. Zato sta zahtevali ponovno delitev kolonij, ker sta potrebovali surovine, rude in energetske vire. Stare velesile k temu seveda niso pristale in prišlo je do vedno hujših trenj.
3. Japonska je v boju za Mandžurijo premagala Rusijo (1905). Nemčija je merila na kolonije v Afriki, Oceaniji in na Balkan. Tam so imele svoje račune tudi novo nastale države Srbija, Bolgarija, Grčija, Črna gora ter stari sili Turčija in Rusija.
4. Na Balkanu sta izbruhnili dve balkanski vojni, ki sta bili uvod v prvo svetovno vojno. V prvi leta 1912 so novo nastale države: Srbija, Črna gora, Grčija in Bolgarija porazile Turčijo in osvojile Makedonijo ter večji del Trakije (danes severovzhodna Grčija in južna Bolgarija). V drugi balkanski vojni 1913 pa so se spopadle med seboj zaradi delitve Makedonije.
5. Bolgarija je končala kot poraženka in izgubila največ ozemlja, največ pa je pridobila Srbija. Kot zaveznica Rusije je postala nova sila na Balkanu in moteča za Avstrijo in Nemčijo, ki sta želeli Balkan zase zaradi poti na Bližnji vzhod z naftnimi polji. Zato sta bili Avstrija in Nemčija za zaščito svojih interesov pripravljene napasti Srbijo.

Prva svetovna vojna

1. **Vzrok** za začetek prve svetovne vojne so bila predvsem nasprotja med imperialističnimi silami, ki so se borile za ozemlja in kolonije. Oblikovala sta se dva tabora: **antanta** - Velika Britanija, Francija in Rusija (stare kolonialne sile) in **centralne sile** - Nemčija in Avstro-Ogrska, ki sta zahtevali novo delitev sveta.
2. **Povod** za začetek vojne je bil atentat na avstrijskega prestolonaslednika junija 1914 v Sarajevu. Avstrija je po zavrženem ultimatu napovedala vojno Srbiji (vpletenost v atentat). Srbijo so podprle antantne sile, sledile so vojne napovedi in poleti 1914 se je z napadom centralnih sil na Srbijo začela prva svetovna vojna.
3. Centralnim silam sta se kmalu pridružili še Turčija in Bolgarija. Antanti se je spomladi 1915 priključila Italija (obljubili so ji Južno Tirolsko, našo Primorsko, Istro, Hrvaško primorje). Leta 1917 so stopile v vojno na strani antante še ZDA (zaradi gospodarskih interesov in napadov nemških podmornic na njihove preskrbovalne tovorne ladje).
4. Značilnosti bojevanja so bile: **pozicijska vojna** z veliko topniškega obstreljevanja in brezumnimi napadi iz obrambnih jarkov preko nikogaršnje zemlje, ki so jih vkopani nasprotniki zlahka zaustavili s topovi in mitraljezi. Oblikovale so se **fronte: zahodna, vzhodna, soška in solunska**, ki so se štiri leta vojne zelo malo premikale. Spopadi so se razširili tudi na kolonije v Afriki in Aziji, zato ime svetovna vojna.
5. Pozimi leta 1918 se je zaradi revolucije iz vojne umaknila Rusija. Centralne sile so izbojevale nekaj bitk na zahodni in soški fronti. Zaradi izdatne vojaške in gospodarske pomoči ZDA pa se jeseni 1918 vojna sreča prevesila na stran antantnih sil in centralne sile so bile prisiljene kapitulirati.

Mirovne konference

1. Prva svetovna vojna je zahtevala okoli 20 milijonov mrtvih, ogromno ranjenih, opustošenje in razsulo gospodarstvo. Zaradi nezadovoljstva s stanjem v gospodarstvu in družbi je Evropo zajel val uporov in revolucij.
2. Oblastniki so se ustrašili širitve komunizma in revolucije iz Rusije. Da bi čim prej vzpostavili red, so začeli predstavniki antante z mirovno konferenco v Parizu (Versailles 1919). Glavne odločitve je sprejemal svet velike četverice (ZDA, Velika Britanija, Francija in Italija).
3. Najprej so sklenili mirovno pogodbo z Nemčijo (versajska pogodba), ki je morala sprejeti najtežje mirovne pogoje: omejili so ji število vojakov, težko oborožitev, vojno mornarico, izgubila je vse kolonije, Alzacijo, Loreno, Poznan, zahodno Prusijo, plačati je morala visoko vojno odškodnino.
4. Ker je Avstro-Ogrska razpadla, so zavezniki sklepali mirovno pogodbo z vsako državo posebej. Avstrija je podpisala pogodbo septembra 1919 v dvorcu Saint Germain (senžermenska pogodba) in Madžarska junija 1920 v dvorcu Trianon (trianonska pogodba). Obe državi sta po pogodbi izgubili veliko ozemlja, ki je pripadlo sosedam.
5. Bolgarija je podpisala pogodbo v Neuillyju. Tudi njej so vzeli veliko ozemlja. Turčija je sicer podpisala pogodbo v Sevresu, po kateri bi izgubila vsa zasedena arabska ozemlja na Bližnjem vzhodu in velik del Male Azije, vendar je izvajanje pogodbe preprečil ustanovitelj moderne Turčije Mustafa Kemal Atatürk s svojo vojsko. Po pogodbi v Lausanni iz leta 1923 so zarisali okvirne meje današnje Turčije.
6. Sesuli so se štirje veliki imperiji: avstro-ogrski, nemški, ruski in turški. Na njihovih razvalinah so nastale nove države, dele njihovih ozemelj so dobile države zmagovalke. Ustanovili so društvo narodov. To naj bi skrbelo za mir, vendar ni nikoli prav zaživel. Mirovna konferenca je še poglobila nasprotja in povzročila nove krivice.

Kriza parlamentarne demokracije in vzpon totalitarnih režimov

1. Povsod po Evropi so po vojni zavladae parlamentarne demokracije. V parlamentarni demokraciji državo vodijo tri neodvisne veje oblasti: **parlament** z zakonodajno oblastjo, **vlada** z izvršilno oblastjo in **sodstvo** z represivno (prisilno) oblastjo.
2. Za sedeže v parlamentu so se borile konservativne, liberalne in socialdemokratske stranke. Konservativne so se zavemale za ohranitev starih vrednot, liberalne za svobodno politiko in podjetništvo, socialdemokrati za socialno pravičnost.
3. Zaradi slabega gospodarskega in družbenega položaja širokih množic in nesposobnosti politikov, da se dogovorijo in uredijo razmere, je zašla parlamentarna demokracija v mnogih državah v krizo. Ta položaj so izkoristile nove nacionalistične stranke in v nekaterih državah prišle na oblast z obljubo, da bodo naredile red.
4. Te stranke so se borile za odpravo neučinkovite demokracije, za uvedbo avtokratskega vladanja, totalitarnega režima in diktaturo ene stranke, ki bo edina vodila državo. Začele so gojiti kult osebnosti (čaščenje voditelja stranke), preganjati drugače misleče in nadzorovati vse pore družbe.

Socializem v Sovjetski Zvezi (SZ)

1. V Rusiji se je vedno bolj širilo nezadovoljstvo zaradi slabega gospodarskega stanja, revščine in vojne. Car Nikolaj je moral na pritisk meščanskih strank odstopiti. Nova meščanska vlada kljub obljubam ni končala vojne in izboljšala položaja preprostih ljudi. Nezadovoljstvo množic je izkoristila komunistična stranka (Boljševiki) in pod vodstvom Lenina izvedla oktobrsko revolucijo (1917).
2. Po revoluciji so komunisti izpeljali volitve v parlament, vendar niso dobili večine. Zato so vpeljali diktaturo in začeli krvavo obračunavati z nasprotniki. Umorili so tudi carja in njegovo družino. S centralnimi silami so sklenili mir, da bi lažje utrdili oblast.
3. Pristaši prejšnje oblasti se niso vdali in začela se je kruta državljanska vojna med pristaši komunistov (rdeča armada) in nasprotniki revolucije (bela garda). Slednjim so pomagale zahodne sile, ki so se bale komunizma. Niso pa mogle ustrezno posredovati zaradi vojne v Evropi .
4. Po zmagi nad nasprotniki revolucije leta 1922 so komunisti ukinili tržno gospodarstvo, podržavili industrijo in zemljo ter vpeljali plansko - načrtno gospodarstvo. Zaradi nesposobnega državnega uradništva, slabo nagrajenih delavcev in kmetov je začela proizvodnja upadati. V novo državo sovjetov – Sovjetsko zvezo je prišla lakota.
5. Po smrti prvega voditelja Lenina SZ leta 1924 se je na njegovo mesto povzpel Stalin, tiran in diktator največjega kalibra. V sli po oblasti je dal pobiti na milijone ljudi. Milijone je poslal na suženjsko delo v Sibirijo. Gojil je kult osebnosti, državo in družbo pa nadzoroval s pomočjo ovaduhov in tajne policije.

Fašizem

1. Italija se je ob koncu vojne znašla v hudi finančni in gospodarski krizi, brezposelnost je dosegla kritično točko. Nemoč drugih strank, da uredijo razmere, je izkoristila fašistična stranka pod vodstvom Benita Mussolinija.
2. S svojim delovanjem in programom so dobivali fašisti vedno več glasov v parlamentu. Da bi pospešili svoj приход na oblast so ob podpori vojske in bogatih podjetnikov leta 1922 izvedli državni udar (pohod na Rim) in uvedli diktaturo.
3. Ideologija (miselnost) fašizma je temeljila na nacionalizmu, rasizmu, zavračanju demokracije, nasilju, propagandi, nadzoru nad javnim in zasebnim življenjem, krepitvi vojske, odklanjanju socializma in komunizma in kultu osebnosti.
4. Fašistična Italija je kmalu začela z osvajalno politiko, zasedla Reko in dele Dalmacije, Etiopijo (1936) in Albanijo (1939). Leta 1936 sta Mussolini in Hitler sklenila prijateljsko pogodbo, imenovano »os Rim-Berlin«.

Nacizem

1. Po vojni so v Nemčiji ukinili cesarstvo in oblikovali republiko, ki se je po ustavi (sprejeti v Weimarju) imenovala tudi weimarska republika. Stranke se niso uspele dogovoriti in urediti težke razmere v državi, ki je trpela zaradi težkih mirovnih pogojev versajske pogodbe. Položaj je izkoristila nacistična stranka za svoj vzpon.
2. Ljudje so se vedno bolj obračali k Nacistični stranki, ki jo je od 1920 vodil Adolf Hitler in je obljubljala odpravo krivic iz versajske pogodbe, red in delo za vse. Nacisti pa so za doseg in ohranitev oblasti zagovarjali tudi rasizem, antisemitizem, večvrednost germanske rase, nasilje, diktaturo.
3. Hitler je skušal najprej prevzeti oblast z državnim udarom v Münchnu 1923, vendar mu je spodletelo. Obsojen je bil na zapor, kjer je napisal knjigo Mein Kampf (Moj boj). V njej je opisal svoj politični program.
4. Strm vzpon je doživela Nacistična stranka med veliko gospodarsko krizo in na volitvah 1933 dobila večino v parlamentu. Hitler je postal nemški kancler (predsednik vlade) in leta 1934 še predsednik republike. Nadel si je vzdevek führer in uvedel nacistično diktaturo. Začeli so preganjati Jude, komuniste in drugače misleče, jih zapirali in ubijali.
5. Gospodarsko so bili nacisti zelo uspešni saj so odpravili brezposelnost z javnimi deli. V povezavi z velikim kapitalom so okrepili industrijo, predvsem vojaško. Nemčija je uvedla vojaško obveznost in se začela pripravljati na odpravo krivic iz versajske pogodbe.

DRUGA SVETOVNA VOJNA

1. Nemčija, Italija in Japonska so hotele ponovno razdeliti svet, zato so se povezale v zvezo, imenovano **sil** **osi**. Japonska je napadla Kitajsko, Hitler je zasedel Avstrijo in Češko, Mussolini pa Etiopijo in Albanijo. Avgusta 1939 sta SZ in Nemčija v Moskvi podpisali sporazum o prijateljstvu in nenapadanju ter si razdelili interesna območja.
2. Druga svetovna vojna se je začela z napadom na Poljsko 1. 9. 1939. Sredi septembra je Poljsko napadel še Stalin in diktatorja sta si državo razdelila. Britanija in Francija sta napovedali vojno Nemčiji, vendar nista napadli. Rdeča armada je jeseni zasedla Baltske države in nato še Finsko.
3. Hitler je spomladi 1940 zasedel Dansko, Norveško, Nizozemsko, Belgijo, Luksemburg in Francijo. Poleti 1940 je Nemčija napadla še Veliko Britanijo, vendar so Britanci uspešno odbili napad.
4. Septembra 1940 so Nemčija, Japonska in Italija podpisale trojni pakt, s katerim so si na novo razdelile svet. K trojnemu paktu so kasneje pristopile Madžarska, Romunija, Bolgarija in Jugoslavija, ki je kasneje pristop zaradi nezadovoljstva v državi preklicala.
5. Hitler se Balkanu seveda ni odrekel. Aprila 1941 so Nemci, Italijani, Madžari in Bolgari napadli Jugoslavijo in Grčijo, ki sta kmalu kapitulirali. Junija 1941 je Hitler napadel bivšo zaveznico SZ. Jeseni so bili Nemci že pred Moskvo in Leningradom. Potem jih je ustavila ruska zima. Leta 1941 so Nemci potisnili Britance iz Libije v Egipt do El Alameina.
6. Voditelja ZDA in Velike Britanije Roosevelt in Churchill sta avgusta 1941 podpisala Atlantsko listino, s katero sta se zavzela za boj proti nacizmu in fašizmu in postavila temelje za povezovanje držav v boju proti silam osi. ZDA kljub temu niso hotele direktno poseči v vojno, čeprav so materialno in moralno podpirale Veliko Britanijo.
7. 7.12.1941 pa so Japonci nenadoma napadli pomorsko oporišče tihomorskega ladjevja ZDA Pearl Harbor na Havajih in onesposobili večino ladjevja in prisilili ZDA, da stopi v vojno. Japonci so zasedli

Filipine, Malajo, Singapur, Indonezijo, Burmo, del Nove Gvineje in mnoge druge otoke.

Preobrat in konec vojne

1. Sile osi so napredovale na vseh bojiščih do poletja 1942. Potem so tri velike bitke zaustavile njihovo prodiranje: bitka za Stalingrad na vzhodni fronti, bitka pri El Alameinu v severni Afriki bitka pri Midwayu v tistem oceanu. Zmage so izbojevali veliki trije zavezniki: SZ, VB in ZDA.
2. Poleti 1943 so zavezniki zavzeli Sicilijo in jug Apeninskega polotoka. Mussolini je moral odstopiti, nova vlada pa je podpisala brezpogojno predajo – kapitulacijo (8.9.1943). Po zmagi v bitki pri otočju Midway so se Američani ob zavzetju otoških oporišč približevali Japonski.
3. Konec leta 1943 so se v Teheranu sestali voditelji zaveznikov: Roosevelt, Churchill in Stalin. Dogovorili so se za odprtje zahodne fronte v Franciji in za pomoč partizanom v Jugoslaviji. Na konferenci v Jalti na Krimu februarja 1945 pa načrtali povojno ureditev Evrope.
4. Po dolgih pripravah so se zavezniki junija 1944 izkrcali na Normandiji in odprli drugo fronto. Ameriške, britanske, kanadske in francoske enote so prebile nemško obrambo in do jeseni osvobodile večino Francije.
5. Decembra 1944 so anglo-američani že stali na zahodni nemški meji. Hitler je poskusil zaustaviti prodor zaveznikov s protinapadom v gorovju Ardeni v Belgiji, vendar so ga zavezniki odbili. Potem so udarili čez Ren in se usmerili proti reki Labi in Berlinu.
6. Na vzhodni fronti je medtem Rdeča armada sprožila veliko ofenzivo in potisnila Nemce iz vzhodnoevropskih držav. Aprila je že obkolila Berlin in ga v začetku maja zavzela. Hitler je pred tem naredil samomor. V sovjetske roke je padel tudi Dunaj. Nemčija je kapitulirala 8. maja 1945.
7. Na tihomorskem bojišču so se Japonci zagrizeno upirali Američanom. Šele po hudih bojih je Američanom uspelo zavzeti dva

strateško pomembna otoka Ivo Džimo in Okinavo. Od tam so potem vzletali bombniki in bombardirali Japonsko.

8. Ker se Japonci niso hoteli vdati, so Američani avgusta 1945 vrgli dve atomski bombi (na Hirošimo 6. in Nagasaki 9. Avgusta 1945). Uničevalna moč novega orožja je Japonce prisilila k vdaji (kapitulacija je bila podpisana 2. septembra 1945). Na Japonsko je prišla ameriška okupacijska vojska.

Blokovsko razdeljeni svet

1. Po drugi svetovni vojni sta vodilno vlogo v svetovni politiki prevzeli SZ in ZDA. Obe velesili sta skušali spraviti pod svoj neposredni vpliv čim večji del sveta.. Oblikovala sta se dva bloka: vzhodni (komunistični) pod vodstvom SZ in zahodni (kapitalistični) pod vodstvom ZDA.
2. Da bi zaustavili širjenje komunizma, so Američani nudili demokratičnim državam zahodnega bloka denarno in gospodarsko pomoč in ustanovili vojaško zvezo NATO. Komunistične države so se povezale za obrambo komunizma v Informbiro in ustanovile vojaško Varšavsko zvezo ter Svet za gospodarsko pomoč.
3. Nemčijo so po vojni razdelili na štiri okupacijske cone. Na zahodu so bile: ameriška, francoska in britanska, na vzhodu pa sovjetska. Berlin je bil v sovjetski a prav tako razdeljen na štiri cone. Zaradi množičnega bežanja vzhodnih Nemcev izpod komunizma na zahod so vzhodno nemške oblasti sezidale znameniti berlinski zid.
4. Iz treh zahodnih con so zavezniki ustanovili Zvezno republiko Nemčijo - ZRN (zahodna-kapitalistična), na tleh sovjetske okupacijske cone pa so ustanovili Nemško demokratično republiko - NDR (vzhodna-komunistična) .
5. Tudi Avstrija je bila razdeljena na štiri okupacijske cone. Po desetletnih pogajanjih med blokoma, so potem z Avstrijsko državno pogodbo ustanovili samostojno in nevtralno Republiko Avstrijo, ki je morala zaščititi manjšine.
6. Zaradi nasprotij med velesilama je prišlo do tako imenovane hladne vojne. To je bil čas stalnih groženj, oboroževalne tekme, vohunskih afer, razkazovanja moči in merjenja sil na ozemljih drugih držav. Stalin je v vse države Evrope, ki jih je osvobodila Rdeča armada, uvedel komunizem in v Evropi na meji med blokoma zgradil »železno zaveso« (bodeča žica pod električnim tokom), ki je razdelila kontinent na dva dela.
7. Komunizem in svoj vpliv je širila SZ tudi drugod po svetu, ZDA pa so to skušale preprečiti. Do neposrednega vojaškega spopada med

velesilama pa ni prišlo zaradi ravnotežja v jedrski oborožitvi, strahu pred popolnim uničenjem in zavesti, da v jedrski vojni ni zmagovalca.

Dekolonizacija in neuvrščenost

1. Dekolonizacija je osamosvajanje kolonij. Večina se jih je osamosvojila do sredine 60. let. Najprej so se osamosvojile azijske in nato afriške kolonije. Zaradi nasilno začrtanih meja so se znotraj ene države znašla različna ljudstva, ki so si bila sovražna. Tako je prihajalo do spopadov, pokolov in vojn.
2. Ponekod je šlo osamosvajanje mirno, drugod so si morali samostojnost izboriti z orožjem. Po odhodu kolonizatorjev so se razmere dostikrat še poslabšale, ker so prišli na oblast domači diktatorji. Ti so napeli vse sile, da bi ostali čim dlje na oblasti in si prigrabili čim več bogastva.
3. Bivše kolonialne sile so izkoristile slabo gospodarsko in politično stanje v novih državah. Še naprej so na njihov račun kovale dobičke in se vmešavale v njihove notranje zadeve. Tak posreden način izkoriščanja imenujemo neokolonializem.
4. Da bi se rešile vpliva velesil, so se nove države povezale v gibanje neuvrščenih. Temu gibanju se je priključila tudi Jugoslavija. Zaradi notranje neenotnosti pa gibanje ni imelo večjega vpliva na svetovno politiko.

Povezovanje Evrope in sveta

1. Da bi povečale konkurenčnost svojega gospodarstva, so države zahodne Evrope ustanovile Evropsko gospodarsko skupnost - EGS. Tako so postavile temelje združevanju evropskih držav – Evropski uniji.
2. Pomemben za združevanje je bil sporazum v Maastrichtu. Tam so se dogovorili o gospodarski, denarni, politični in vojaški zvezi ter imenu – Evropska unija, h kateri je 1. maja 2004 pristopila tudi Slovenija.
3. Po zlomu komunizma so se starim članicam pridružile še Poljska, Češka, Slovaška, Madžarska, Latvija, Litva, Estonija, Romunija, Bolgarija. Uniji se niso pridružile Švica, Norveška in Islandija.
4. Po drugi svetovni vojni so ustanovili organizacijo Združeni narodi, ki naj bi skrbela za mir, povezovanje in blaginjo v svetu, vendar je zaradi različnih interesov postala orodje velesil in je v glavnem v vseh krizah zatajila.

GOSPODARSKE SPREMEMBE V 20. IN 21. STOLETJU (Izbirna tema)

Industrializacija kot gibalno razvitega sveta

1. Z drugo industrijsko revolucijo v drugi polovici 19 stoletja se je začel proces pospešene industrializacije sveta. Najprej se je industrializacija širila po Veliki Britaniji, nato po zahodni Evropi in ZDA. Industrializacija je bila možna potem, ko so se pojavili presežki proizvodov v kmetijstvu in viški delovne sile na podeželju.
2. Lastniki industrijskih obratov – tovarn so pospešeno uvajali nove stroje, tehnologije in postopke v proizvodnjo, da bi povečali svojo konkurenčnost na trgu. To je sicer prinašalo napredek in razvoj, ki pa so ga bili v glavnem deležni le lastniki kapitala in vladajoča elita. Lastniki kapitala so bogateli največ na račun poceni delovne sile in špekulacij.
3. V svojem pohlepu so kapitalisti iskali vedno nove možnosti za izkoriščanje poceni delovne sile. Da bi zbili ceno domači delovni sili, so »uvažali« delavce iz drugih, industrijsko manj razvitih držav. Industrijo so selili v manj razvite predele sveta. Poceni surovine so pridobivali v kolonijah, kjer so za delo v rudnikih, gozdovih in poljih najemali domačine za minimalno plačilo.
4. Kapitalisti pa so večkrat pozabili na osnovno načelo kapitalizma, da mora denar krožiti. Ker so večino bogastva speljali v svoje blagajne, so se denarni tokovi ustavili. Delavci ob majhnih plačah niso mogli kupovati industrijskih proizvodov, kapitalisti niso imeli komu prodajati in kolo gospodarstva se je ustavilo. Nastopila je kriza, ki se ciklično pojavlja po obdobjih gospodarske rasti.

Prva svetovna vojna poruši gospodarska razmerja

1. Po združevanju italijanskih držav v enotno Italijo in nemških držav v enotno Nemčijo sta začeli državi s hitrim gospodarskim vzponom. V celoviti Nemčiji se je zaradi velikega trga hitro razvijala industrija: težka, strojna, avtomobilska. Inženirji so izumljali stroje in naprave, ki so jih hitro vključili v proizvodnjo.
2. Lastniki industrijskih obratov – tovarn so potrebovali vse več surovin, zato so zahtevali novo delitev sveta in kolonij. Zaradi požrešnosti kapitalistov je izbruhnila prva svetovna vojna, ki pa je še poglobila nasprotja in porušila gospodarska razmerja.
3. Vojaško usmerjeno gospodarstvo v Nemčiji se ni moglo prilagoditi mirnodobnemu gospodarjenju. Nemčija je morala po vojni plačevati tudi ogromno vojno škodo. Ker ni mogla redno poravnati obveznosti, je gospodarstvo zastalo. Nastopila je kriza, velika inflacija – razvrednotenje denarja, brezposelnost.
4. ZDA, ki so se že pred vojno povzpele v gospodarsko velesilo, so med vojno utrpele najmanj škode. Po vojni pa so še bolj napredovale in lahko pomagale evropskim državam z vlaganji v gospodarstvo, ki si je sčasoma opomoglo.
5. Blagostanje pa je uživala le peščica najbogatejših. Večina prebivalstva je živela na robu revščine. Posebej težko je bilo industrijskim delavcem in malim kmetom, ki so propadali zaradi padca cen kmetijskih izdelkov. Selili so se v mesta in se pridružili armadi brezposelnih.

Kapitalistična in socialistična gospodarska politika

1. Kapitalistična gospodarska politika temelji na zasebnem kapitalu in prostem trgu. Obstajajo pa tudi podjetja in banke v državni lasti. Kapitalisti so lastniki kapitala, proizvodnih sredstev in delodajalci, delavci pa so delojemalci.
2. Uspešni kapitalisti vlagajo denar v proizvodnjo, skrbijo za razvoj in uvajajo nove tehnologije, dobre delavce tudi ustrezno nagradijo. Tako imenovani liberalni in danes neoliberalni kapitalisti pa se ženejo za čim večjim dobičkom, ne glede na žrtve. Zavzemajo se za svoboden trg brez vmešavanja države. Kadar nastopi kriza in tonejo v izgube, prevajajo reševanje podjetij in bank na državo in družbo.
3. Denar v kapitalizmu mora stalno krožiti. Kadar se kroženje ustavi, nastopi kriza. Ena najhujših kriz kapitalističnega gospodarstva se je začela na v ZDA po zlomu borze na Wall Streetu oktobra 1929. Vrednosti delnic so strmoglavile, sledili so bankroti bank, podjetij in velika brezposelnost.
4. Do zloma je prišlo zaradi prekomernega zadolževanja podjetnikov. Ker niso mogli vračati denarja, so bankrotirali. Za njimi so propadle banke. Odpuščeni delavci niso imeli denarja za nakupe, propadala so še druga podjetja. Bogati kapitalisti so denar zadrževali na varnem, kroženje denarja se je ustavilo. Kriza.....
5. Krizo je rešil ameriški predsednik Franklin Delano Roosevelt s programom new deal. Reševanje krize je preložil na ramena države, ki je zmanjšala plače državnim uslužbencem, z državnim denarjem reševala določene banke in določena podjetja ter investirala v javna dela.
6. V nasprotju s kapitalističnim gospodarstvom temelji socialistično na državni lastnini podjetij in planskem gospodarstvu, ki je vodeno iz enega centra. Vodilni politiki so se dogovarjali, kje bodo gradili tovarne in koliko bodo proizvedle v določenem obdobju.
7. V podjetja so na vodstvene položaje nastavljali režimu zveste uradnike. Delavci so bili slabo stimulirani ker je prevladovala

uravnalovka. Zato je bila produktivnost nizka in podjetja so težko tekmovala s kapitalističnimi.

Gospodarsko povezovanje zahodnega sveta po drugi svetovni vojni

1. Po drugi svetovni vojni so gospodarski interesi vodili evropske države k sodelovanju. Leta 1951 so v Parizu sklenili pogodbo o **Evropski skupnosti za premog in jeklo** in tako postavili temelje za gospodarsko združevanje Evrope.
2. Leta 1957 so Francija, Belgija, Nizozemska, Luksemburg, Italija in ZRN v Rimu osnovale Evropsko gospodarsko skupnost – EGS. Članice so znižale carine, oblikovale skupen kmetijski trg in omejile uvoz kmetijskih pridelkov.
3. EGS so se kasneje pridružile tudi druge zahodno evropske države. Skupni trg je povečal konkurenčnost in pospešil gospodarski razvoj držav zahodne Evrope. Zagotovljen je bil prost pretok blaga, kapitala, delovne sile in storitev.
4. Po sporazumu v Schengenu leta 1985 so članice podpisnice ukinile tudi notranje mejne kontrole. Leta 2007 je postala država članica schengenskega območja tudi Slovenija, ki izvaja mejne kontrole na svoji južni meji.
5. Da bi povezali evropsko gospodarstvo, so v Evropski uniji uvedli skupno denarno valuto evro. Uporabljati so ga začele države, ki so izpolnjevale kriterije za pristop. Kmalu pa se je izkazalo, da nadzor nad denarnimi tokovi ni bil zadosten, zato je evro zašel v krizo in z njim tudi gospodarstva mnogih držav članic: Grčije, Italije, Španije, Portugalske, Irske, Slovenije.

Socialistični gospodarski model in njegov zlom

1. Po zmagi komunistične revolucije v Rusiji, na Kitajskem, v Jugoslaviji, na Kubi v Mongoliji in vzhodno evropskih državah so v teh državah uvedli tako imenovan socialistični gospodarski model. Ime je dobil po latinskem izrazu socius – družben. Tudi v uradnih imenih teh držav je bil ta izraz (SSSR, SFRJ).
2. Bistvo tega gospodarstva je bila državna lastnina podjetij, ki so jo kasneje preimenovali v družbeno. Po zmagi revolucije so v socialističnih – komunističnih državah izpeljali nacionalizacijo privatne lastnine. Lastnikom so odvzeli tovarne, podjetja, banke, zemljo.
3. V državna podjetja so nato postavljali režimom zveste uradnike in direktorje, ki so morali podjetja voditi po navodilih državnih organov. Ti so sprejemali načrte – plane, v katerih so opredelili, koliko morajo podjetja proizvesti v petih letih. Zato se tako gospodarstvo imenuje plansko, načrt pa petletka.
4. Kmetijsko proizvodnjo so organizirali v obliki zadrug. Zemlja, ki so jo odvzeli veleposestnikom in kmetom je bila dodeljena v upravljanje zadrugam. Vodstveni delavci zadrug so bili spet režimom zvesti kadri, delavci pa bivši kmetje ali drugi delavci.
5. Ker dobro delo ni bilo ustrezno nagrajeno, uradniki – birokrati pa nesposobni, je proizvodnja v zadrugah in podjetjih upadala. Socialistično gospodarstvo ni bilo konkurenčno kapitalističnemu. Vedno bolj je zgubljalo bitko in nazadnje propadlo. Z njim so se zrušili tudi mnogi komunistični režimi in socialistična družbena ureditev.

Globalizacija in gospodarsko povezovanje na prehodu iz 20. v 21. stoletje

1. Svetovni voditelji so začeli na prehodu iz 20 v 21. stoletje s tako imenovano globalizacijo, s katero bi gospodarsko povezali ves svet. Proces globalizacije pa je bil v resnici le orodje kapitala za selitev proizvodnje v države s poceni delovno silo. Tako so kovali astronomske dobičke, ki so se stekali v roke maloštevilne elite.
2. Delavci na Kitajskem, v Indiji Pakistanu in drugod še danes delajo za zelo majhne plače. V nekaterih podjetjih so pravzaprav v suženjskem odnosu s svojimi delodajalci. Dostikrat so revni starši prisiljeni prodati svoje otroke kot sužnje delodajalcem.
3. Domači delavci so s selitvijo proizvodnje izgubljali delo. Brezposelni so postali breme državnih blagajni. Ta se je vse bolj praznila tudi zaradi manjšega dotoka denarja v obliki davkov in zaradi odtekanja kapitala v davčne oaze. Država je za polnjenje luknje v državni blagajni najemala kredite, ki jih ni mogla odplačevati. Kriza.....
4. Krizo so zakuhale vladajoče elite, ki skrbijo le za dobičke korporacij in špekulantske bankirje. Pod vplivom ameriškega ekonomista in Nobelovega nagrajenca židovskega rodu Milтона Friedmana so si te elite v ZDA in po svetu priborile še več moči in bogastva in postale pravi vladar sveta.
5. Po njegovih nasvetih so večino javnih služb spravili v privatne roke, razmerja med plačami delavcev in direktorjev so za desetkrat povečali. V lovu na dobičke so kapitalisti sami zakuhali krize in vojne, da so še bolj bogateli.
6. Breme krize pa so seveda preložili na pleča zaposlenih v javni upravi in upokojencev, ki so jim nižali plače in pokojnine. Tako morajo oni odplačevati kredite za nove in nove sanacije bank, zavožene investicije, zgrešeno privatizacijo in napake vladajoče elite.

SLOVENCİ V 20. in 21. STOLETJU

Opredelitev za Jugoslavijo

1. Zaradi vse hujšega nemškega in madžarskega pritiska so slovenski in hrvaški politiki (Jugoslovanski klub) videli rešitev narodnega obstoja v združevanju »južnih« Slovanov. Hoteli so izkoristiti položaj, v katerem se je znašla Avstro-Ogrska zaradi vojne in skušali pritisniti na vladajočo večino.
2. Na zasedanju državnega zbora na Dunaju 30.5.1917 so prebrali Majniško deklaracijo. V njej so zahtevali ustanovitev posebne državne enote »južnih« Slovanov, ki bo enakopravna z Avstrijo in Ogrsko. Nemci in Madžari na to niso pristali in deklaracija ni bila sprejeta.
3. Za združitev »južnih« Slovanov so se borili tudi emigrirani – izseljeni slovenski, hrvaški in srbski politiki, ki so delovali v Jugoslovanskem odboru v Londonu. Zavzemali so se za ustanovitev samostojne države »južnih« Slovanov pod dinastijo Karađorđević.
4. Na grškem otoku Krfu, kamor se je pred prodorom centralnih sil zatekla vojska, kralj in vlada Kraljevine Srbije, so julija 1917 člani Jugoslovanskega odbora in srbska vlada podpisali Krfsko deklaracijo. Opredelili so se za združitev Slovencev, Hrvatov in Srbov iz Avstro-Ogrske s Kraljevino Srbijo.

Kraljevina Jugoslavija

1. V začetku oktobra 1918 je bilo v Zagrebu ustanovljeno vrhovno predstavniško telo Srbov, Hrvatov in Slovencev iz Avstro-Ogrske. Imenovalo se je Narodni svet. Zadolžen je bil za oblikovanje temeljev nove države. V Ljubljani so ustanovili Narodni svet za Slovenijo.
2. Narodni svet v Zagrebu je zavrnil ponudbo avstrijskega cesarja Karla I. Cesarju zaradi poraza v vojni ni preostalo drugega, kot da je popustil in predlagal preoblikovanje monarhije v zvezo enakopravnih enot. Ponudba je prišla prepozno in 29.10.1918 je Narodni svet v Zagrebu razglasil ustanovitev Države Srbov, Hrvatov in Slovencev (Država SHS).
3. Narodni svet ni bil sposoben doseči mednarodnega priznanja nove države, oblikovati državne ustanove in zavarovati njene meje, zato so se sklenili združiti s Kraljevino Srbijo. Poslanci Narodnega sveta so se odpravili prosit srbskega kralja, če se lahko priključijo njegovi državi, ki je bila mednarodno priznana in na strani zmagovalcev.
4. Tako je 1.12.1918 na Balkanu nastala nova država z imenom Kraljevina SHS. Glavno besedo v državi si je zagotovila Srbija. Slovenci smo tako ponovno izgubili samostojnost in več kot tretjino narodnega ozemlja. Leta 1929 so Kraljevino SHS preimenovali v Kraljevino Jugoslavijo.

Oblikovanje slovenskih meja

1. Zaradi narodnostno mešanih ozemelj se politiki niso mogli sporazumeti za potek meje med Državo SHS in Avstrijo. Tako je prišlo do bojev za našo severno mejo. Na slovenskem Štajerskem je general Rudolf Maister s svojimi prostovoljci zasedel Maribor in ozemlje do narodnostne meje med Dravogradom in Radgono.
2. Koroško s Celovcem sta skušala zasesti s svojimi borci nekdanja častnika avstro-ogrske vojske Franjo Malgaj in Alfred Lavrič. Toda njihove akcije niso dobile podpore oblasti v Ljubljani. Avstrijci so po več bitkah potisnili slovenske prostovoljce na Karavanke.
3. Koroško so potem spomladi 1919 zasedle srbske čete. Obnašanje srbskih vojakov je dalo prebivalcem Koroške slabe obete za življenje pod novimi oblastniki. Na plebiscitu 10. 10. 1920 se je tako večina prebivalstva Koroške raje odločila za Avstrijo. Na pariški konferenci so namreč v mirovni pogodbi z Avstrijo določili, da bo o meji med Avstrijo in Kraljevino SHS odločil plebiscit.
4. Odločanje o naši zahodni meji so antantni zavezniki prepustili neposrednim pogajanjem med Italijo in Kraljevino SHS. Določili so jo v mestu Rapallo pri Genovi. Italijani so si izborili še več, kot jim je obljubljal londonski sporazum. Slovenci smo tako poleg Primorske izgubili še velik del Notranjske.
5. Prekmurje so zavezniki dodelili Državi SHS, ker so se bali širjenja socialistične revolucije iz Madžarske. Avstrijci, Madžari in Italijani so na zamejske Slovence vršili hud raznarodovalni pritisk in število zamejskih Slovencev se je med vojnama in po drugi svetovni vojni vztrajno zmanjševalo .

Slovenci v Kraljevini SHS - Jugoslaviji

1. Že januarja 1919 je regent (namestnik kralja) Aleksander razpustil slovensko Narodno vlado, imenoval Deželno vlado in Slovenijo popolnoma podredil osrednji oblasti v Beogradu.
2. Na parlamentarnih volitvah 1920 so zmagali zagovorniki osrednje oblasti in enotnega jugoslovanskega naroda. To je pomenilo počasno umiranje slovenskega naroda.
3. Slovenski kulturniki so zato napisali Avtonomistično izjavo. V njej so zahtevali več samostojnosti za Slovenijo v okviru kraljevine in možnost za narodov razvoj na gospodarskem in kulturnem področju.
4. Toda nova ustava (Vidovdanska) je uzakonila en narod - »jugoslovanski«, državni centralizem in dedno dinastijo Karađorđević. Zagotovila je demokracijo, ki pa so jo večinski Srbi krojili po svoje. Državo so razdelili na upravne enote - banovine. Slovenci so prišli v okvir Dravske banovine.
5. 6. januarja 1929 pa je kralj Aleksander ukinil ustavo, razpustil skupščino in prepovedal javno delovanje vseh strank. Povod za šestojanuarsko diktaturo je bilo streljanje v skupščini, ko je srbski poslanec vladajoče NRS Puniša Račić streljal na hrvaške poslance iz stranke HSS. Trije so umrli, med njimi vodja Stjepan Radić.
6. Slovensko politiko so krojili trije politični tabori: katoliški, liberalni in delavski. Najmočnejši je bil katoliški tabor zaradi velike volilne baze na podeželju. Delavski tabor je bil razdeljen na komuniste in socialiste. Komunisti so bili del Komunistične partije Jugoslavije (KPJ), njihov vodja pa Josip Broz - Tito.

Gospodarski, socialni in kulturni položaj

1. Srednjeevropski trg je slovensko gospodarstvo zamenjalo za zaostalega balkanskega. 80 % prebivalstva Države SHS je živelo od kmetijstva, Slovencev pa 66 %. Največji problem slovenskega kmetijstva je bila premajhna in preveč razdrobljena posest (agrarna reforma ni bila izpeljana). Večina kmetov je živela na robu preživetja, zato so si mnogi poiskali delo v tujini.
2. Večina industrije in kapitala je bilo v tujih rokah. Najbolj so napredovale tekstilna, lesna, papirna in živilska industrija. Zaradi razvoja industrije je naraščalo število delavstva.
3. V mestih se je oblikovala bogata elita meščanov. Ti so na vsakem koraku kazali, da se ločijo od drugih. Udeleževali so se koncertov, predstav, promenad in športnih prireditev. Delavci so večino življenja garali. Za preživetje družine so delale tudi ženske, velikokrat kot služkinje. Delavski otroci niso imeli denarja za šolanje, zato so si morali po osnovni šoli poiskati delo.
4. Pozitivna stran nove države je bil odnos osrednje oblasti do slovenske kulture in izobraževanja. Ker Slovenci niso imeli politične avtonomije, so spet kulturni delavci budili narodno zavest. Med kulturnimi ustvarjalci so bili najpomembnejši Jože Plečnik (arhitekt), Rihard Jakopič (slikar), Oton Župančič (pesnik) in Marij Kogoj (skladatelj).
5. Leta 1919 smo dobili Slovenci svojo univerzo, ustanovljene so bile slovenske gimnazije, 1928. leta je bila ustanovljena Narodna galerija in istega leta Radio Ljubljana, leta 1938 so osnovali SAZU (Slovenska akademija znanosti in umetnosti).

SLOVENCIMED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Okupacija

1. Jugoslovanska vlada se je že pred vojno gospodarsko povezala z Nemčijo in Italijo. Marca 1941 pa je podpisala še pristop k trojnemu paktu. Velike nemire, ki so sledili, je vojska izkoristila za državni udar. Hitler je hotel urediti razmere na Balkanu pred napadom na SZ. 6. 4. 1941, zato je bliskovito napadel Jugoslavijo.
2. Slabo pripravljena jugoslovanska vojska je hitro kapitulirala, kralj Peter je skupaj z vlado pobegnil v tujino. V okviru napada na Jugoslavijo so okupatorji zasedli tudi Slovenijo. Nemci so okupirali Gorenjsko, Štajersko, severno Dolenjsko in severozahodno Prekmurje, Italijani Notranjsko, Kočevsko, Belo krajino, južno Dolenjsko in Ljubljano, Madžari večino Prekmurja.
3. Vsi trije okupatorji Nemci, Italijani in Madžari so takoj uvedli svojo upravo in oblast. Glavni cilj zavojevalcev je bil podjarmiti in potujčiti Slovence. Najhujši raznarodovalni pritisk so izvajali Nemci. 80 000 Slovencev so izgnali, v Posavje so naselili Kočevarje, prepovedali so javno rabo slovenščine, uvedli nemške šole, zapirali domoljube in mobilizirali moške v svojo vojsko.
4. Italijani so uvedli milejši zasedbeni režim, s katerim so hoteli pridobiti ljudi na svojo stran. Pustili so javno rabo slovenščine, slovenske šole in kulturne ustanove, italijanščina je bila le učni predmet. Kočevski Nemci – Kočevarji so se pozimi 1941/42 izselili iz Kočevske v nemško okupacijsko cono (okolica Brežic).

Začetek oboroženega odpora

1. Ob okupaciji je večina slovenskih politikov iz SLS in iz liberalnega tabora menila, da je za slovenski narod najbolje, če so uslužni do okupatorjev in da počakajo na razplet vojne.
2. Levo usmerjene politične skupine (krščanski socialisti, sokoli, napredni kulturni delavci) pa so pod vodstvom KPS (komunistična partija Slovenije) v noči iz 26. Na 27 april 1941 ustanovile Proti imperialistično fronto, ki je zagovarjala odpor proti okupatorju. Ob napadu na SZ se je preimenovala v Osvobodilno fronto (OF).
3. OF je začela z organizacijo partizanske vojske za boj proti okupatorjem in jo podredila glavnemu poveljstvu. Ustanovila je organe oblasti in se povezala z jugoslovanskimi Titovimi partizani. V OF so dobili vodilno vlogo člani KPS, ki so želeli prevzeti oblast po sovjetskem vzoru. Zato so ustanovili VOS (Varnostno-obveščevalna služba), ki je odstranila vse »narodne izdajalce« in nasprotnike komunistov.
4. Prvi so začeli z odporom proti okupatorju že meseca maja člani organizacije TIGR, ki je OF ni priznala. Partizanske akcije v obliki sabotaž in diverzij so se začele po napadu na SZ. Tako naj bi OF pomagala vzornikom komunistom iz SZ.
5. Središče oboroženega odpora OF je bila najprej Ljubljana, kjer so delovali vsi vodstveni organi OF. Zaradi mnogih akcij, sabotaž in pasivnega odpora so Italijani obdali naše glavno mesto z bodečo žico in zapirali vse sumljive.
6. Pozimi 1941 se je partizansko gibanje razmahnilo zlasti na Gorenjskem. Cankarjev bataljon je tako uničil celo nemško policijsko patruljo. Nemci so potem zasledovali bataljon do Dražgoš, kjer je prišlo do velike bitke. Ko se je bataljon umaknil zaradi nemške premoči na Jelovico, so okupatorji požgali vas, vse moške postrelili, ženske in otroke pa izgnali.

Potek vojskovanja

1. Osvobodilno gibanje se je najbolj razmahnilo v Ljubljanski pokrajini, ker so obsežni notranjski in kočevski gozdovi nudili kritje in zatočišče partizanom, ki jih je vodila OF. Za partizansko – gverilsko vojskovanje so značilni nenadni in hitri napadi na posamezne enote ali pomembne objekte, ki jim je sledil hitri umik.
2. Spomladi 1942 so tako partizani pregnali Italijane iz manjših mest in krajev. Okupatorji so nadzorovali le večja mesta in pomembnejše komunikacije. Nastalo je obsežno osvobojeno ozemlje, na katerem je OF vpeljala svoje organe oblasti. Nosilci te oblasti so bili narodno osvobodilni odbori (NOO).
3. Vodstvo OF je hotelo okrepiti partizansko gibanje tudi na Štajerskem. Toda Nemci so bili pretrd oreh in so odbili vse partizanske enote, ki so se skušale prebiti čez Savo na njihovo ozemlje.
4. Da bi uničili partizane, so Italijani poleti in jeseni 1942 izvedli veliko ofenzivo v Ljubljanski pokrajini. Dobesedno so jo prečesali, požgali veliko vasi, odpeljali simpatizerje partizanov v taborišča (Rab, Gonars), veliko partizanov so zajeli in ustrelili. Glavnina partizanskih enot z vodstvom pa se je prebila na varno.
5. Po kapitulaciji italijanske vojske 8.9.1943 so Ljubljansko pokrajino okupirali Nemci in takoj začeli z ofenzivo proti partizanom in z nasiljem nad civilnim prebivalstvom. Belo krajino in Kočevski Rog so partizani uspešno branili do konca vojne in s tem ohranili obsežno osvobojeno ozemlje.
6. Da bi okrepilo partizansko gibanje na Štajerskem, je vodstvo OF leta 1944 poslalo na to območje 14. divizijo. Le-ta se je tja prebila preko hrvaškega ozemlja ob stalnih bojih z Nemci.

Državlјanska vojna

1. Posamezni partizanski poveljniki so se zaradi uspehov začeli obnašati kot oblastniki. Pregarjali in pobijali so nasprotnike partizanskega gibanja, kmete, ki niso sodelovali in celo soborce, ki so jim oporekali.
2. Da bi preprečili partizansko nasilje na podeželju, so začeli domačini ustanavljati vaške straže. Predstavniki katoliškega, liberalnega tabora in socialistične stranke so spomladi 1942 ustanovili **Slovensko zavezo** za boj proti komunizmu in vzeli pod svoje okrilje **vaške straže**.
3. Proti komunizmu so se organizirali tudi člani četniškega gibanja (borili so se za ohranitev stare Kraljevine Jugoslavije). Partizani so jih imenovali **plava garda**, vaške straže pa **bela garda**. Nasprotnike komunizma so oborožili Italijani.
4. Vnela se je državljanska vojna, v kateri je Slovenec moril Slovenca, samo da bi prišel na oblast. Partizani so nasprotnike obtoževali kot okupatorjeve hlapce in izdajalce, zato so napeli vse sile, da bi jih uničili.
5. Po porazu bele garde so nasprotniki komunistov iz slovenskih vrst organizirali slovensko domobransko vojsko. Domobranci so pod poveljstvom generala Rupnika spomladi 1944 prisegli zvestobo Hitlerju in se na strani Nemcev borili proti partizanom.
6. Ob koncu vojne so se domobranci umaknili skupaj z Nemci na Koroško, kjer so bili Angleži. Toda ti so jih po vojni vrnili v Jugoslavijo. Večino so partizani brez sojenja usmrtili v Kočevskem rogu, Teharjah in drugod.

Oblikovanje državnosti

1. Cilj OF je bila tudi združitev vseh slovenskih pokrajin, zato je pospeševala razvoj partizanskega gibanja tudi na Primorskem in Štajerskem. Toda Nemcem je uspelo uničiti edino pravo vojaško enoto v pokrajini - Pohorski bataljon.
2. Komunisti v OF so si dokončno zagotovili oblast, ko so prisilili soustanovitelje, da so marca 1943 podpisali Dolomitsko izjavo. V njej so se ostale skupine odrekle ustanavljanju lastnih strank. Po kapitulaciji Italije 8.9.1943 so partizani uničili vojsko vaških straž (belo gardo) na Turjaku in četnike (plavo gardo) v Grčaricah.
3. Da bi uradno vzpostavila oblast, je OF organizirala volitve na osvobojenih ozemljih. Izvoljeni poslanci so se zbrali na zasedanju SNOO (parlament OF) v takratnem Sokolskem domu v osvobojenem Kočevju od 1. do 3. 10 1943. To zasedanje so poimenovali Zbor odposlancev slovenskega naroda.
4. Tam so sklenili nadaljevati boj proti okupatorjem in njihovim zaveznikom, potrdili pripadnost novi Jugoslaviji, priznali Tita za voditelja in izvolili poslance za jugoslovanski partizanski parlament – AVNOJ. Na drugem zasedanju AVNOJ v mestecu Jajce v BiH so postavili temelje novi Jugoslaviji pod vodstvom Tita in Komunistične partije. Sprejeli so tudi odlok o priključitvi Primorske k Jugoslaviji.
5. Februarja 1944 je zasedal v Črnomlju slovenski parlament (SNOS), ki je potrdil sklepe AVNOJ-a in sprejel odloke o urejanju gospodarstva, šolstva in notranje politike.

Osvoboditev

1. Nemci so zagrizeno branili važne komunikacije, ki so vodile čez ozemlje Jugoslavije in Slovenije, da bi se lahko umaknili pred partizani in Rusi in kapitulirali pod zahodnimi zavezniki.
2. Spomladi je jugoslovanska partizanska vojska prebila fronto v Sremu in začela s sklepnimi operacijami za osvoboditev države, v katerih so sodelovali tudi slovenski partizani.
3. Slovenski partizani so sicer celo vojno delovali samostojno, s poveljevanjem v slovenskem jeziku. Ob koncu vojne pa so v vodstvu OF prevladali ljudje, ki so zagovarjali popolno vključitev v jugoslovansko vojsko.
4. V okviru skupnih operacij so slovenski in jugoslovanski partizani osvobodili najprej Primorsko in osrednjo Slovenijo. V Ajdovščini je bila 5. Maja 1945 ustanovljena prva slovenska poveljna vlada. Trst so zavzeli 1. Maja, Ljubljana je bila osvobojena 9. 5. 1945.
5. Partizani so prišli tudi do etničnih meja v Benečiji in na Koroškem. Zadnji okupatorji pa so se vdali šele 15. 5.1945, čeprav je kapitulacija veljala od 9.5.1945. Nemci so se hoteli namreč za vsako ceno prebiti k Angležem.

SLOVENCİ PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Politični položaj Slovencev po vojni

1. Slovenski in jugoslovanski partizani so ob koncu vojne osvobodili vse slovensko etnično ozemlje. Na zahtevo zaveznikov pa so se morali umakniti iz Koroške, Benečije in Trsta. Z Avstrijsko državno pogodbo je bila priznana predvojna meja Jugoslavije na Karavankah.
2. Mejo med Italijo in Jugoslavijo so najprej določili na mirovni konferenci v Parizu. Jugoslavija je dobila vse nekdanje italijansko ozemlje na vzhodnem Jadranu, Italija pa Gorico, Beneško Slovenijo in Kanalsko dolino.
3. Na spornem etnično mešanem ozemlju so ustanovili STO (Svobodno tržaško ozemlje). Razdeljeno je bilo na cono A (Trst z okolico – pod zavezniško upravo) in cono B (severozahodna Istra s Koprom – pod jugoslovansko upravo). Po dolgotrajnih sporih in napetostih med sosedama so leta 1954 v Londonu podpisali sporazum, s katerim je cona A pripadla Italiji, Cona B pa Jugoslaviji.
4. V Sloveniji so izpeljali parlamentarne volitve. Na njih je kandidirala samo OF in jasno zmagala. Opozicijske skupine so obtožili sodelovanja z okupatorji in jim onemogočili udeležbo na volitvah.
5. Izvoljeni parlament je leta 1947 sprejel prvo ustavo v zgodovini Slovencev. Slovenija se je prostovoljno priključila Jugoslaviji kot ljudska republika s pravico do odcepitve. Vodilne vodstvene položaje so prevzeli komunisti.
6. Nova oblast je odpravila večstrankarski sistem. Za politične nasprotnike so komunisti pripravili montirane sodne procese. Obsodili so jih na prisilno delo, zaporne kazni ali celo na smrt ter jim odvzeli vse premoženje.

Gospodarski položaj

1. Komunistična oblast je ukinila tržno gospodarstvo. Vsa gospodarska dejavnost je bila načrtovana in vodena iz Beograda (plansko - politično načrtovano gospodarstvo). Ker so načrtovali za obdobje petih let, se je načrt imenoval petletka.
2. Nova oblast je hitro zgradila veliko tovarn, katerih gradnja je bila velikokrat skregana z vsako gospodarsko logiko in zdravo pametjo. Toda uspelo jim je spraviti ljudi iz podeželja in ustvariti delavski razred.
3. Komunistična oblast je izpeljala nacionalizacijo. Privatnikom, plemičem in Cerkvi so odvzeli podjetja, posestva, gozdove in stavbe ter jih podržavili. Izvedli so agrarno reformo, ki je bila nepopolna. Kmetje so dobili manj kot hektar zemlje, večino zemlje in gozdov pa so podržavili.
4. Po vojni je bilo veliko pomanjkanja, zato so ljudje dobivali življenjske potrebščine na karte. Največ so lahko dobili težki fizični delavci. Potem so uvedli skupno jugoslovansko valuto - dinar. Dinar je imel slabo gospodarsko podlago, zato je neprestano zgubljal vrednost - devalviral.

Nova oblast v povojni Sloveniji

1. V Sloveniji je bilo med vojno in neposredno po njej 36 do 47 tisoč žrtev. Vojna je prinesla tudi veliko gospodarsko škodo. Komunistični politiki so obljubljali svetlo prihodnost, odpravo socialnih krivic in enakopravnost narodov v novi Jugoslaviji.
2. V resnici se je Jugoslavija hitro centralizirala (vodenje in upravljanje je potekalo iz središča - Beograda), slovensko vojsko so vključili v Jugoslovansko ljudsko armado (JLA) in uvedli poveljevanje v srbohrvaščini. Slovenske organe oblasti so podredili zveznim.
3. Slovenci so bili nad centralizacijo in glavno besedo Beograda ponovno razočarani. Kot gospodarsko najbolj razvita republika je morala Slovenija največ prispevati v skupno blagajno. Po eni strani je postala nekakšna molzna krava, po drugi pa je imela tržišče za svoje izdelke.
4. Življenje po vojni je bilo zelo težko. Ljudje so bivali v slabih stanovanjskih razmerah, ogromno stavb je bilo porušenih, primanjkovalo je praktično vseh življenjskih potrebščin od hrane do obleke.
5. Kljub pomanjkanju je večina ljudi verjela v novo državo in mnogi so delali kot prostovoljci v delovnih brigadah pri obnovi domovine. Mnogi strokovnjaki so odšli v druge republike, da bi tam organizirali proizvodnjo.
6. Nova komunistična ideologija (miselnost) je prepojila vse pore družbe. Na področju šolstva so morali vzgajati in izobraževati v duhu čuvanja in razvijanja «revolucionarnih» pridobitev, kulturni delavci so morali hvaliti in opevati novo politično ureditev.

Burna 60. leta

1. Jugoslavija je v 60. letih zabredla v hude gospodarske težave, ki so bile posledica slabega gospodarjenja. Krizo so reševali z različnimi reformami, devalvacijami dinarja, vendar brez uspeha.
2. Začeli so se tudi spori med republikami in centralno oblastjo. Zagovorniki večje samostojnosti republik so sicer zmagali, vendar je partija, vodena iz Beograda, obdržala odločanje v svojih rokah.
3. Močno orožje centralne oblasti sta bila tudi JLA (Jugoslovanska ljudska armada) in predsednik Tito. Izglasovali so mu še dosmrtni predsedniški mandat. Tako je postal prikriti diktator, ki je obračunal z vsemi nasprotniki.
4. Slovenija se je upirala »podpori« nerazvitih republik, uvajanju ene kulture in oblikovanju enega – jugoslovanskega naroda z enim jezikom – srbohrvaščino. Trn v peti osrednje oblasti je bila tudi slovenska Teritorialna obramba.
5. Predsednik tedanje slovenske vlade Stane Kavčič je hotel narediti iz Slovenije moderno in čim bolj neodvisno republiko, vpeljati tržno gospodarstvo in okrepiti »Teritorialno obrambo«, vendar so ga nasprotniki s Kardeljem in Titom na čelu »odžagali«.

Krizna 80. leta

1. Po Titovi smrti leta 1980 je Jugoslavija tonila v vse hujšo gospodarsko, družbeno, in politično krizo. Zelo so se zaostрила nacionalna nasprotja in država je pokala po vseh šivih.
2. Gospodarske reforme so bile le kozmetične. Tržnega gospodarstva pa niso hoteli uvesti, ker bi partija izgubila kontrolo nad njim. Posledica slabega gospodarjenja je bila velika inflacija, pomanjkanje in zadolževanje v tujini.
3. V politiki so bili vse ostrejši spori med centralno oblastjo v Beogradu in zagovorniki samostojnosti republik iz Slovenije, Hrvaške in Kosova. Srbski politiki so si hoteli zagotoviti nadvlado in centralizirano državo.
4. Proti temu je nastopilo vse več slovenskih izobražencev in kulturnikov, ki so zahtevali samostojno državo Slovenijo in uvedbo večstrankarskega sistema.
5. Edina povezovalna sila v Jugoslaviji je ostala JLA, kjer je bil vodilni poveljniški kader srbski. Z orožjem je hotela prisiliti nasprotnike k pokorščini. JLA si je prizadevala razorožiti slovensko TO in odstraniti nasprotnike (proces proti četverici).

Osamosvojitve Slovenije

1. V drugi polovici 80. let je imela Komunistična partija v Sloveniji vse vzvode oblasti v svojih rokah. Vodilni komunisti so se zavzemali za ohranitev Jugoslavije. Zahtevali pa so tudi večjo samostojnost Slovenije v decentralizirani državi.
2. V tem času je bila pri nas vedno močnejša tudi opozicija, ki je oblikovala prve zametke kasnejših strank. Maja 1989 so predstavniki opozicije zapisali Majniško deklaracijo, v kateri se je zavzemali za samostojno Slovenijo in večstrankarski sistem.
3. Pod pritiskom opozicije je komunistična oblast aprila 1990 izvedla prve demokratične volitve. Na prvih večstrankarskih volitvah po drugi svetovni vojni so zmagale opozicijske stranke, združene v koaliciji DEMOS.
4. Koalicija strank DEMOS je oblikovala vlado in začela priprave na osamosvojitve. 23. decembra leta 1990 smo se Slovenci na plebiscitu odločili za samostojno državo. Spomladi 1991 je novi parlament sprejel osamosvojitvene zakone. 25. junija je tedanji predsednik republike Milan Kučan na proslavi v Ljubljani svečano razglasil samostojnost Slovenije.
5. Zvezne oblasti se s tem niso sprijaznile. Jugoslovanska ljudska armada - JLA je 27. junija začela vojno proti Sloveniji. Toda generali JLA so se krepko ušteli. Zmotno so pričakovali, da bo Slovence ustraševal »tankovski sprehod« za zaščito mejnih prehodov. Naleteli so na dobro pripravljene in organizirane enote Teritorialne obrambe in policije ter na močan odpor vseh Slovencev.
6. Po desetih dnevih je bila JLA poražena in njeni vojaki so se morali vrniti v vojašnice. Sledila so pogajanja z evropskimi posredniki in predstavniki Beograda. Po sporazumu je 25. oktobra 1991 Slovenijo zapustil zadnji jugoslovanski vojak. Začel se je boj za mednarodno priznanje Slovenije in boj za delitev plena – gospodarskih in naravnih bogastev med oblikujočo se elito. Običajni ljudje pa si praznih rok celijo duševne rane še danes in skušajo preživeti... kot že tolikokrat doslej, v začaranem krogu zgodovine elit, pohlepa in oblasti.

Mednarodno povezovanje Slovenije

1. Po osamosvojitvi si je Slovenija močno prizadevala za mednarodno priznanje nove države. Po priznanju s strani mnogih pomembnih evropskih in svetovnih držav je bila Slovenija 22.5.1992 sprejeta tudi v OZN.
2. Potem se je Slovenija dolgo časa prilagajala normam in zahtevam Evropske unije. Usklajevala je svojo zakonodajo z evropsko, prilagajala kmetijsko in okoljsko politiko, urejala področje prava in sodstva ter ostalih zahtev.
3. Po zaprtju vseh poglavij pristopne pogodbe in izglasovanem referendumu je 1.5.2004 postala članica Evropske unije (EU).
4. Slovenska diplomacija si je prizadevala, da postane Slovenija tudi članica vojaške zveze zahodnih demokratičnih držav NATO. Ko je izpolnila zahtevane pogoje, je bila 29.3.2004 sprejeta tudi v to zvezo. Tudi o sprejetju v NATO so državljani glasovali na referendumu .
5. Velik dosežek slovenske politike je bil vstop Slovenije v evro območje 1.1.2007. Tudi za vstop v denarno unijo je morala Slovenija izpolniti veliko zahtev, urediti gospodarsko in denarno politiko ter proračun.

VOJNE V 20. IN 21. STOLETJU

Državlanske vojne

1. Državlanske vojne se odvijajo znotraj teritorija posamezne države. Med seboj se spopadajo državljani iste države zaradi ideologije, etnične pripadnosti, vere, boja za oblast ali prevlado. Dostikrat pa so razlogi za vojno vzročno povezani. Državljanji lahko pripadajo istemu narodu ali pa različnim.
2. V državljanske vojne se dostikrat vmešavajo tuje države ali velike gospodarske družbe - korporacije. Večkrat tako vojno zanetijo ravno korporacije, da potem izвлеčejo politične ali gospodarske koristi (nafta, diamanti, zlato, rudnine) . Pri tem početju seveda tudi ogromno zaslužijo s prodajo orožja in drugega materiala sptim stranem.
3. Primer državljanske vojne zaradi oblasti in ideologije je ruska državljanska vojna 1918 – 1922. Kljub podpori tujih sil pripadnikom carskega režima so zmagali komunisti z Leninom na čelu. Tako so ohranili oblast po uspešno izpeljani oktobrski revoluciji.
4. Državlanske vojne zaradi etnične pripadnosti večkrat divjajo v afriških državah. Znotraj meja držav so pripadniki različnih plemen in ljudstev, ki so si bila že prej sovražna. Po sistemu deli in vladaj zunanje sile zanetijo spore, denarno podprejo volilno kampanjo ene strani in podkupijo njihove voditelje.
5. Zmagovalci volitev zatirajo poražence, zato izbruhne krvava državljanska vojna. Med vojno se dogajajo pokoli celih vasi, posilstva, otroke prisilno novačijo v vojsko, veliko ljudi pohabijo z mačetami, prisilijo jih v suženjsko delo. Tipičen primer suženjskega dela je iskanje diamantov, s katerimi potem oblastniki kupujejo orožje in bogatijo.

Španska državljanska vojna

1. V mnogih evropskih državah so po prvi vojni zrasle desničarske stranke s fašistično miselnostjo, zato so se demokratične sile povezale v ljudske fronte. Take ljudske fronte so zmagale na volitvah v Franciji in Španiji. Po prihodu na oblast so izvedle reforme v korist delavcev in kmetov.
2. V Španiji so se tem reformam uprli veleposestniki, kapitalisti in Cerkev. Povezali so se s fašističnim generalom Francom, ki je leta 1936 izvedel državni udar in sam prevzel oblast.
3. Nato je izbruhnila državljanska vojna med branilci republike na eni in pristaši Franca na drugi strani. Prve je podpirala SZ in prostovoljci iz Evrope, druge pa Nemčija in Italija. Nemci so pomagali tudi z letalstvom in bombardirali položaje republikancev. Strahote takega bombardiranja je upodobil veliki španski slikar Pablo Picasso na sliki Guernica.
4. Po treh letih vojskovanja je zmagal general Franco. To mu je uspelo tudi zaradi trenj in neenotnosti med republikanci. Komunistična struja je namreč delovala pod vplivom SZ in hotela sama prevzeti oblast. Po zmagi je Franco uvedel fašistično diktaturo in obračunal z republikanci. Diktatura se je končala šele z njegovo smrtjo leta 1975.

Vojne kot posledica blokvske delitve

1. Po drugi svetovni vojni sta vodilno vlogo v svetovni politiki prevzeli SZ in ZDA. Obe velesili sta skušali spraviti pod svoj neposredni vpliv čim večji del sveta. SZ je hotela obenem razširiti komunizem, ZDA so hotele zaščititi demokracijo. Tako sta se izoblikovala zahodni in vzhodni blok.
2. Da bi se uprli širjenju komunizma, so Američani nudili demokratičnim državam vojaško, denarno in gospodarsko pomoč in ustanovili vojaško zvezo NATO. Vanjo so se včlanile zahodne demokracije.
3. Predvsem v Južni Ameriki je CIA organizirala urjenje vojakov diktatorskih režimov, jih denarno podpirala ter se neposredno vmešavala v državljanske vojne. Ti režimi so potem postali orodje v rokah ameriških korporacij in politike. Američani so podpirali zveste režime tudi v Aziji In Afriki.
4. Komunistične države so se na drugi strani povezale za obrambo komunizma v Informbiro, ustanovili vojaško Varšavsko zvezo in Svet za gospodarsko pomoč. Tudi Rusi so podpirali zveste režime v vseh delih sveta. Tako so izbruhnile mnoge državljanske vojne kot posledica blokvske delitve.
5. Tudi Jugoslavija je bila kot komunistična država močno povezana s SZ, vendar je gradila samostojno politiko. Ker Jugoslavija ni sledila zahtevam Informbiroja, so jo izobčili in države vzhodnega bloka so vršile strahovit politični, gospodarski in vojaški pritisk. Pretila je celo vojna.
6. Jugoslavija se je potem obrnila po pomoč na zahod. Morala je popustiti zahtevam zaveznikov glede meja, odškodnine in dolgov. Potem je dobila gospodarsko pomoč in posojila. Po Stalinovi smrti leta 1953 sta SZ in Jugoslavija spet normalizirali odnose.
7. V Jugoslaviji so komunistične oblasti obračunale z zagovorniki Informbiroja. Večino »informbirojevcv« so zaprli na zloglasni Goli otok, mnogi med njimi so bili popolnoma nedolžni.

Vojne na Bližnjem vzhodu

1. Tudi vojne na Bližnjem vzhodu so se zgodile v veliki meri kot posledica blokavske delitve sveta. Zaradi interesov zahodnih sil so lahko razseljeni Judje ustanovili svojo državo. Pri tem so naleteli na nasprotovanje Arabcev, ki so jih podpirali Rusi in vnelo se je več izraelsko-arabskih vojn.
2. Judje so zahtevali svojo državo, ker so jo nekoč na tem območju že imeli. V prvem stoletju so se uprli Rimljanom. Po zadušitvi upora so Rimljani za kazen večino Judov izselili iz Palestine. Razkropili so se po celotnem imperiju in nato v srednjem veku po celi Evropi. Stalno so jih preganjali, vendar so ohranili svojo samobitnost.
3. V 20. stoletju se je med Judi močno razmahnilo gibanje za ponovno ustanovitev lastne države v Palestini. S pomočjo zahodnih zaveznikov, ki so imeli tam upravo, so leta 1948 ustanovili državo Izrael. Vanjo so se naseljevali Judje iz celega sveta.
4. Tam so že živeli arabski Palestinci, ki so tudi hoteli imeti svojo državo. Nasprotja med Izraelci in Palestinci so prerasla v vojaške spopade, v katere so se vmešavali arabski sosede (Egipčani, Sirci, Jordanci, Libanonci), ki so bili na palestinski strani.
5. Zaradi močne podpore ZDA in odlične taktike so vse vojne z arabskimi sosedi dobili Izraelci in še razširili ozemlje. Veliko Palestincev se je izselilo v sosednje države, kjer še danes živijo kot begunci.
6. Na Bližnjem vzhodu je divjalo še več vojn. Izbruhnila je vojna med Irakom in Iranom. Iračani so okupirali Kuvajt. Zaradi nafte so posredovali Američani in pregnali Iračane. V drugi vojni so Irak zasedli in vrgli dolgoletni diktatorski režim Sadama Huseina z oblasti.

Vojne v Aziji

1. Leta 1949 so po dolgi državljanski vojni na Kitajskem zmagali komunisti pod vodstvom Mao Cetunga. Poraženec general Čankajšek se je s svojimi enotami in somišljeniki umaknil na otok Tajvan pred kitajsko obalo. Tajvan je še danes neodvisna, demokratična in gospodarsko uspešna država, ki pa je Kitajska ne prizna.
2. Komunizem se je pod vplivom Kitajske in SZ razširil tudi v Korejo, Vietnam, Kampučijo. Američani so zato vojaško posredovali na strani tamkajšnjih nasprotnikov komunizma. Vnele so se krvave državljanske vojne. Komunistično stran so podpirale SZ in Kitajska, demokratično pa ZDA.
3. Korejo so po končani državljanski vojni leta 1953 razdelili po 38. vzporedniku na Severno-komunistično in Južno-demokratično. Odnosi med državama so še danes zelo napeti. Severni Koreji vlada militantna družina, ki neprestano rožlja z orožjem in grozi z jedrskimi bombami.
4. V Vietnamu in Kampučiji so po dolgi državljanski vojni zmagali komunisti. Američani so se morali kljub veliki premoči v modernem orožju sramotno umakniti iz Vietnama. V Kampučiji so komunistični Rdeči Kmeri po zmagi pobili več milijonov »nasprotnikov«.

Kubanska državljanska vojna

1. Srednja in Južna Amerika sta bili v interesnem območju ZDA, ki so s pomočjo obveščevalne službe CIA ohranjale njej zveste režime. Toda do poskusov komunističnih revolucij je vseeno prihajalo.
2. Komunistom pod vodstvom Fidela Castra je uspelo izvesti revolucijo na Kubi in priti na oblast. Revolucijo so začeli zaradi brezobzirnega izkoriščanja kapitalistov in ogromnih socialnih razlik. Američani so hoteli Castra vreči z oblasti z več vojaškimi akcijami (izkrcaje v Prašičjem zalivu) in gospodarsko blokado a brez uspeha.
3. Castro se je zato naslonil na SZ, ki mu je pošiljala vojaško in gospodarsko pomoč. Leta 1962 pa so Sovjeti na Kubi namestili rakete z jedrskimi konicami, ki bi lahko dosegle vsa večja ameriška mesta.
4. ZDA so se čutile neposredno ogrožene. Zahtevale so odstranitev raket. V nasprotnem primeru bi začele z jedrsko vojno. Po krajšem kajanju mišic je le prevladal razum in Rusi so odstranili rakete. Za sporazum sta se dogovorila ameriški predsednik Kennedy in ruski voditelj Hruščov.

Ekonomske vojne

1. V ozadju vojaških spopadov se dostikrat neopaženo odvijajo ekonomske vojne. Državljeni se jih sploh ne zavedajo, ker so napadi korporacij in držav prikriti in skrbno načrtovani za kuliso običajnih gospodarskih dejavnosti. Zavojevalci si z gospodarsko vojno brez orožja podredijo državo in jo izkoriščajo za svoje cilje.
2. V izbrano državo pošljejo »gospodarske teroriste«, ki dajejo bančnim elitam in izbrancem kredite v velikih zneskih. Ko kreditorejmalci ne morejo več vračati kreditov, propadejo njihova podjetja in banke. Kredite mora država pod pritiskom upnikov preveliti na pleča običajnih ljudi. Obresti na kredite močno dvignejo in upniki služijo ogromne denarje.
3. V napadeni državi z nizkimi cenami uničujejo domača podjetja. Ko jih nadomestijo s svojimi, cene za iste proizvode navijejo v nebo. Vlado prisilijo, da zmanjša javni sektor, zniža pokojnine in socialno varnost. Tako država praktično ni več neodvisna ampak okupirana. K okupaciji veliko pripomorejo domači sodelavci okupatorja.
4. V mnogih državah podkupijo politike, ki sprejemajo zakone v korist korporacij. Po takih zakonih privatizirajo komunalne storitve, energetiko, pošto, šolstvo, javni prevoz in celo pitno vodo. Vedno z izgovorom, da so samo privatna podjetja učinkovita.

Kibernetske vojne

1. V sodobnem času so se zaradi razvoja računalništva in interneta razmahnile tudi kibernetske (računalniške)vojne. Vlade velesil imajo posebne enote vrhunskih hekerjev, ki imajo nalogo vdreti v računalniški sistem ciljane države ali ustanove. Tam kradejo podatke in uničujejo sisteme.
2. Na drugi strani imajo hekerje, ki odkrivajo in preprečujejo sovražne vdore, pripravljajo povračilne udarce in protinapade. Hekerji vdirajo tako v obrambna ministrstva kot v vladne službe. Pred njimi niso varne nobene institucije. Kibernetske vojne se dogajajo tudi v gospodarskih družbah in denarnih ustanovah.
3. Kombinacija klasične in kibernetske vojne so vojaški spopadi, pri katerih hekerji na daljavo upravljajo brezpilotna letala in drugo vojaško tehniko. S pomočjo računalniških programov, satelitske navigacije in kamer uničujejo nasprotnika. Zaradi pomot in oddaljenosti je veliko žrtev med civilnim prebivalstvom.

Osvobodilna gibanja

1. Na okupiranih ozemljih držav po vsem svetu so se vedno rodila osvobodilna gibanja, ki so imela cilj pregnati tuje okupacijske sile in osvoboditi svojo državo. V začetku to ni regularna vojska, ampak skupina prostovoljcev, ki jo vodi neka organizacija.
2. Način vojskovanja je gverilski ali partizanski. Zaradi slabše oborožitve nasprotnikove vojake napadajo iz zasede in se hitro umaknejo. V glavnem so oboroženi z lahkim pehotnim orožjem zaradi boljše gibljivosti.
3. Običajno imajo taka gibanja veliko podporo med domačim prebivalstvom, ki jim preskrbi hrano, obleko, obutev, zdravila. S svojo taktiko na dolgi rok izčrpavajo okupacijsko vojsko. Ko pa je gibanje dovolj močno, začne s splošnim napadom, ki prisili zavojevalce k umiku iz države.
4. Veliko osvobodilnih gibanj je nastalo med drugo svetovno vojno: partizansko osvobodilno gibanje v Jugoslaviji, osvobodilno gibanje v Grčiji, Franciji in Italiji po kapitulaciji. V Jugoslaviji so gibanje vodili komunisti, drugod različne stranke. Vsa osvobodilna gibanja so veliko pripomogla k zmagi zaveznikov.
5. Po drugi svetovni vojni so se oblikovala osvobodilna gibanja v koloniziranih deželah in se borila proti kolonizatorjem. Takih gibanj je bilo največ v Afriki in Aziji. Alžirci in Vietnamci so se tako rešili francoskih kolonizatorjev, Afganistanci sovsjetske oblasti, Indijci britanske. Palestinci (PLO) se še danes borijo za svobodo v Izraelu.

Terorizem

1. Na okupiranih ozemljih držav po vsem svetu se v boju proti tehnično in vojaško premočnem nasprotniku poslužujejo terorizma. Teroristične skupine se izurijo za delovanje na domačem ozemlju in na ozemlju nasprotnika. Njihov cilj je demoralizirati nasprotnika in obrniti javnost proti zasedbenim silam.
2. Teroristi delujejo tudi na ozemljih drugih držav. Največkrat nastavljajo bombe in izvršujejo atentate. Iz islamskih držav prihajajo samomorilski teroristi, ki aktivirajo bombo na lastnem telesu ali v avtomobilu. Največkrat so to mladi, globoko verne in revni ljudje. Nadrejeni jim operejo možgane in izurijo.
3. Po drugi svetovni vojni je nastalo nekaj zelo nevarnih terorističnih organizacij. V Severni Irski in Veliki Britaniji je delovala IRA (Irska republikanska armada), ki se je borila proti britanski oblasti. IRA je pripravila veliko bombnih atentatov in akcij proti britanskim enotam tudi v Londonu.
4. Zelo dejavna je bila tudi baskovska teroristična organizacija ETA, ki se je borila za odcepitev Baskije od Španije. Tudi pripadniki te organizacije so izvedli veliko število bombnih atentatov in oboroženih napadov na španske oblasti.
5. Po dolgotrajnih dolgoletnih spopadih in mučnih pogajanjih z oblastmi sta obe organizaciji v glavnem prenehali s terorističnimi akcijami. Zmernejši pripadniki organizacij so se vključili v politično življenje in začeli sodelovati z oblastmi.
6. Na Bližnjem vzhodu deluje veliko terorističnih organizacij. Najbolj organizirana je znamenita Al Kaida, ki ima svoje celice po vsem svetu. Najhujši teroristični napad so izvedli 11. septembra 2001 na ozemlju ZDA, ki so v veliki meri odgovorne za pojav terorizma.

Oborožitev v 20. in 21. stoletju

1. Zaradi industrializacije in velikega tehničnega in tehnološkega razvoja se je v 20. Stoletju hitro spreminjala oborožitev. V veliki meri pa je vojska pospeševala razvoj tehnike in znanosti. Inženirji in znanstveniki so v službi vojske projektirali vedno nova orožja in bojna sredstva.
2. Velike spremembe v načinu vojskovanju so pomenili izumi strojnice, tanka, letala, podmornice, torpeda in bojnih strupov med prvo svetovno vojno. Po prvi svetovni vojni so predvsem delovali na izboljšavah obstoječih bojnih sredstev in orožij.
3. Med drugo svetovno vojno so začeli uporabljati radarje, sonarje, težke bombnike, avtomatsko pehotno orožje. Nemci so začeli izdelovati rakete, s katerimi so iz Francije obstreljevali britanska mesta (V1, V2), reaktivna letala, Rusi so izdelali večcevne raketomete. Američani so veliko stavili na letalonosilke in na koncu izdelali atomsko bombo.
4. Po drugi svetovni se je vnela oboroževalna tekma med Rusi in Američani. Tekmovali so v izdelavi raket dolgega dosega in medcelinskih projektilov, jedrskih podmornic in letalonosilk. Oboroževalno tekmo so preselili celo v vesolje. Tja so pošiljali predvsem vojunske satelite.
5. V 21. stoletju je oborožitev podprta z računalniško vodeni sistemi in, satelitsko navigacijo. Tako delujejo »pametne« letalske bombe in manevrirne rakete, letala, tanki, helikopterji, brezpilotna letala in druga bojna sredstva.